

ԳՈՌ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

1982Թ. ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ ԱԳՐԵՍԻԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆՈՒՄ ԵՎ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

1970-80-ական թթ. Լիբանանը ալուսքական այն երկրներից էր, որի տարածքից պաղեստինցիները Իսրայելի դեմ զինված պայքար մղելու հնարավորություն ունեին¹:

Որպես շարժառիթ օգտագործելով 1982թ. հունիսի 3-ին Լոնդոնում իսրայելյան դեսպան Շլոմո Արզուվի դեմ անհաջող մահափորձը², հունիսի 5-ին Թել-Ավիվը որոշում ընդունեց ռազմական գործողություն իրականացնել՝ նպատակադրվելով ոչնչացնել կամ Իսրայելի սահմաններից հնավորինս հեռացնել Լիբանանում տեղակայված Պաղեստինի Ազատագրության Կազմակերպության (ՊԱԿ) ռազմաքաղաքական կառույցները³: Հունիսի 6-ին իսրայելյան 80 հազարամոց զորամիավորումները ներխուժեցին Լիբանան՝ սկսելով «Խաղաղություն Գալիլեային» ռազմական օպերացիան⁴:

Իսրայելյան ազդեսիան Լիբանանում կամ ինչպես հաճախ այն անվանում են «արաբ-իսրայելյան 5-րդ պատերազմը» առավել երկարատև (78օր) արաբ-իսրայելյան պատերազմներից էր, որը ծանր հարված հասցրեց Պաղեստինյան դիմադրության շարժմանը (ՊԴԸ):

Լիբանանյան պատերազմի առաջին փուլը սկսվեց հունիսի 6-ին⁵: Համաձայնեցնելով

իր գործողությունները ԱՄՆ-ի հետ⁶, Թել-Ավիվը ձգտում էր ոչնչացնել ՊԱԿ-ի ռազմաքաղաքական կառույցները Լիբանանում, լիբանանյան կառավարության հետ համատեղ հսկողություն սահմանել երկրի ողջ տարածքում, ինչպես նաև նպաստել այնտեղ տեղակայված սիրիական զորամիավորումների դուրս բերմանը:

Այդ շրջանում բացի սիրիական զորքերից, որոնց քանակը մոտ 30 հազար էր, 1976 թ-ից գտնվում էին նաև միջարաբական ուժեր, որոնց կազմում կային՝ Եմենի Արաբական Հանրապետության (ԵԱՀ), Եմենի Ժողովրդական Դեմոկրատական Հանրապետության (ԵԺԴՀ), Սաուդյան Արաբիայի, Արաբական Միացյալ Էմիրությունների (ԱՄԷ), Սուդանի և Լիբիայի ռազմական ստորաբաժանումները⁷: Լիբանանում էր

գտնվում մահ իրաքյան 1500 հուզուց բաղկացած մի զորախումբ, որը էր մոտել միջարաբական ուժերի մեջ⁸։

Իսրայելյան և սիրիական զորքերի միջև առաջին բախումը տեղի ունեցավ հունիսի 7-ին Խասբաի քաղաքի մոտ⁹։ ԱՄՆ-ի միջնորդությամբ Դսմասկուսին առաջարկություն արվեց իր հսկողության տակ վերցնել ՊԱԿ-ի ռազմական կառույցները և թույլ չտալ նրանց հրթիռակոծել Արևելյան Գալիլեան¹⁰։ Ի պատասխան Սիրիայի մերժմանը, իսրայելյան ռազմաօդային ուժերը ոչնչացրեցին 34 սիրիական կործանիչ¹¹։

Հունիսի 11-ին ԱՄՆ-ի նախագահ Ռ.Ռեյգանը դիմեց իսրայելյան կառավարությանը՝ կոչ անելով վերջ դնել ռազմական գործողություններին¹²։ Հունիսի 15-ին իսրայելյան ագրեսիան Լիբանանում դատապարտեց ԽՍՀՄ-ը¹³։ 1982թ. հունիսի 11-ի լույս 12-ի գիշերը Իսրայելի առաջարկությամբ հրադադար հաստատվեց։ Այդ հրադադարով էլ ավարտվեց պատերազմի առաջին փուլը, որի այդպիսով իսրայելյան հսկողության տակ հայտնվեց լիբանանյան տարածքի գրեթե կեսը՝ մոտ 4,5 հազար կմ², որտեղ ոչնչացվել էին ՊԱԿ-ի ռազմաքաղաքական կառույցները¹⁴։

1982թ. հունիսի 6-ին ՄԱԿ-ի Անվտանգության Խորհուրդը (ԱԽ) ընդունեց 508 բանաձևը, որը պահանջում էր պատերազմող կողմերին դադարեցնել կրակը, իսկ Իսրայելը պետք է զորքերը անհապաղ դուրս բերեր Լիբանանից¹⁵։ Հաջորդ օրը ԱԽ ընդունեց 509 բանաձևը, որտեղ ևս դատապարտում էր Իսրայելի գործողությունները Լիբանանում¹⁶։ Միայն հունիս-սեպտեմբեր ամիսների ընթացքում ընդունվել էր Իսրայելին դատապարտող չորս 9 բանաձև էր ընդունվել¹⁷։

Իրենց հեղթին արաբական երկրները միջարաբական հակասությունների հետևանքով չկարողացան հստակ դիրքորոշում զբաղեցնել լիբանանյան ճգնաժամի նկատմամբ։ Միայն հունիսի 26-ին Թունիսում հնարավոր եղավ Արաբական Պետությունների Լիգայի-ի (ԱՊԼ) նիստ գումարել արտգործնախարարների մակարդակով։ Մասնակիցները չընդունեցին Սիրիայի առաջարկը՝ համատեղ գործողություններ սկսել Իսրայելի դեմ Լիբանանում և մի շարք տնտեսական պատժամիջոցներ ընդունել ԱՄՆ-ի նկատմամբ¹⁸։ Տարածայնությունների հետևանքով հնարավոր եղավ միայն ձևավորել հատուկ կոմիտե՝ ԱՄՆ, Անգլիա, Ֆրանսիա, Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետություն և ԽՍՀՄ գործուղելու նպատակով, ինչը միտված էր լիբանանյան ճգնաժամից դուրս գալու ճանապարհի հարթելուն։

Իսրայելյան ագրեսիային դիմադրելու նպատակով իրենց ռազմական ստորաբաժանումները գործուղեցին մահ Լիբիան, Եժ-Դ-ձ-ն, Ե-ԱՀ-ն և Ալ-ժիրը, որոնց ցույց տված օգնությունը, սակայն, աննշան էր¹⁹։ Լիբանանում հակաիսրայելյան ուժերին օժանդակելու նպատակով 1979թ. կազմավորված Հսմաարաբական ժողովրդական կոնգրեսը 1982թ. հունիսի

12-ին Տրիպոլիում կայացած արտահերթ հանդիպմանը ստաշում քննու-
նեց կամավորները հավաքագրել Լիբանան գործուղելու նպատակով²⁰:

Լիբանանյան ճգնաժամի կանխարգելման գործում մեծ նեղություն ու-
նեցավ Եզիպտոսը, որն ի տարբերություն աբաբական մյուս երկրների
(բացառությամբ Սիրիայի) հակախորայեղյան լուրջ գործունեություն ծա-
վալեց:

1982թ. մայիսի 28-ին անտեսելով ՊԱԿ-ի հետ հարաբերությունների
բացակայության հանգամանքը, Եզիպտոսի նախագահ Մուբարաքը տե-
ղեկացրեց Արաֆաթին, որ իր ունեցած տվյալները համաձայն, Իսրայելը
մոտ ապագայում հարձակում է պատրաստում Լիբանանի վրա: Ընդ ո-
րում Եզիպտոսի նախագահը նշում էր, որ Թեյ-Ավիվի վերջնական նպա-
սուկն է՝ Բեյրութի գրավումը²¹: Նման տեղեկություններ հայտնել էր Ա-
րաֆաթին նաև Հոլդանսնի թագավոր Հուսեյնը²²: Իսրայելյան ագրե-
սիայի առաջին օրերին Եզիպտոսում ընդդիմությունը նախագահից պա-
հուսնջել էր խզել Իսրայելի հետ բոլոր տեսակի հարաբերությունները, ին-
չին սակայն Մուբարաքը չդիմեց՝ բավարարվելով միայն Թեյ-Ավիվին
ոժգոհություն հայտնելով²³:

Լիբանան իսրայելյան ներխուժման հաջորդ օրը, հակառակ Եզիպ-
տոսի հետ դիվանագիտական հարաբերությունների բացակայության
հանգամանքին, Կահիրե ժամանեց Մարոկկայի արտաքին գործերի նա-
խարար Մուհամմադ Բուսեֆան՝ նպատակ ունենալով քննարկել Մուբա-
րաքի հետ Լիբանանում ստեղծված ծանր իրավիճակը²⁴: Բուսեֆան արա-
բական երկրներից առաջին բարձրաստիճան պաշտոնյան էր, որն այցե-
լել էր Կահիրե՝ 1979թ. եզիպտա-իսրայելյան հաշտության պայմանագրի
ստորագրումից հետո²⁵:

Նպատակադրվելով յիբսունյան ճգնաժամի կարգավորման գոր-
ծում նախաձեռնությունը վերցնել իր ձեռքը, Մուբարաքը կոչ արեց հա-
մալսուբական գազաթնաժողով հրավիրել ստեղծված իրավիճակից
դուրս գալու ճանապարհներ որոնելու համար, որին սակայն արձագան-
քեցին միայն Հոլդանսնը և Սուդանը²⁶: Եզիպտական քաղաքական գոր-
ծիչների մեծամասնությունը համոզեց եկան Թեյ-Ավիվի խիստ՝ քննադա-
տությամբ պահանջելով Իսրայելից անհապաղ գործերը դուրս բերել Լի-
բանանից:

Հայտնելով իր վրդովմունքը իսրայել-ամերիկյան փոխհամաձայնու-
թյան նկատմամբ՝ Մուբարաքը մերժեց ԱՄՆ-ի Լիբանան միացյալ եզիպ-
տա-ամերիկյան գործեր ուղարկելու առաջարկը²⁷: Հունիսի 8-ին իսրա-
յելյան ագրեսիան Լիբանանում դատապարտել էր Եզիպտոսի ժողովր-
դական ժողովը, որից հետո Մուբարաքը Ռեյգանին և Իսրայելի վարչա-
պետ Բեզլինին մի քանի բանավոր և գրավոր ուղերձներ հղեց, որտեղ կոչ
էր անում վերջ դնել արյունահեղությանը²⁸:

Եզիպտոսի արտաքին գործերի պետնախարար Բուտրոս Ղալին հայտարարել էր. որ Կահիրեն դեմ է Լիբանանում «խարայել-ամերիկյան ռազմավարական համագործակցությանը Լիբանանում և պաղեստինյան հարցի նման ձևով լուծմանը»²⁹: Համաձայն եզիպտական զանգվածային լրատվության միջոցների Մուբարաքը վարժում էր համոզել Վսչինգտոնին զադոնի բանակցություններ սկսել ՊԱԿ-ի հետ³⁰: Եզիպտոսը համոզված էր, որ միայն անմիջական բանախոսության միջոցով ԱՄՆ-ի և ՊԱԿ-ի, իսկ հետո նաև Իսրայելի և ՊԱԿ-ի միջև հնարավոր կլինի իրական առաջխաղացման հասնել մերձավորարևելյան հակամարտության կարգավորման գործում:

Իսրայելյան գործողությունները Լիբանանում անվանելով բարբարոսություն՝ Մուբարաքը միաժամանակ ձգտում էր չափից ավել խիստ դիպրոտում չգբաղեցնել, ցույց տալով, որ, այդուամենայնիվ, Կահիրեն պատրաստ է շարունակել բանակցությունները Թել-Ավիվի հետ պաղեստինյան ինքնավարության վերաբերյալ քեմփոկոյլսն համաձայնագրերի շրջանակներում³¹:

1982թ. օգոստոսին Կահիրեում տեղի ունեցան ՊԱԿ-ի գործկոմի անդամ Ա.Ս.Դաջանիի և եզիպտական ղեկավարության միջև բանակցություններ, որոնց նպատակն էր պատերազմը դադարեցնելու ծրագիր մշակել³²: Ձգտելով ցույց տալ Եզիպտոսի նվիրվածությանը «արաբական գործին»՝ Մուբարաքը «կշտամբեց» Սալիտակ տունը, որ վերջինս համապատասխան միջոցներ չէր ձեռնարկում պատերազմի դադարեցման համար³³: Լիբանանում ստեղծված իրավիճակի համար Եզիպտոսը մեղադրեց նաև Սիրիային, փաստարկելով, որ այդ երկրում այդ երկրում գործեր պահելով Դամասկոսը մեկ անգամ ևս արհեստական լարվածություն է ստեղծում այդ երկրում³⁴:

«Արաբ-իսրայելյան 5-րդ պատերազմի» դադարեցման գործում իր ջանքերին ավելի մեծ նշանակություն տալու նպատակով Եզիպտոսը դիմել էր Լիբանանի բոլոր քաղաքական ուժերին՝ կոչ անելով հանուն միավորվել արտաքին վտանգի առջև հայրենիքի անկախության պահպանմանը³⁵:

1982թ. հունիսի 12-ին սկսվեց պատերազմի 2-րդ փուլը, և նույն օրը երեկոյան Իսրայելը հայտարարեց կրակի դադարեցման մասին, որը խախտվեց այս անգամ հունիսի 13-ին սիրիական զորքերի կողմից³⁶: Սակայն շուտով ԱՄՆ-ի հատուկ բանազմաց Ֆիլիպ Հաբիբի միջնորդությամբ, հնարավոր եղավ իրադարձար հաստատել, որը սակայն նույնպես չէր կարող երկարատև լինել:

Երկրորդ իրադարձարի ժամանակաշրջանում իսրայելյան բանակը ամբողջովին շրջապատել էր արևմտյան Բեյրութը և միացել արևելյան Բեյրութում քրիստոնեական բանակի հետ: Ընդհանուր առմամբ Թել-Ա-

վիճի հսկողության տակ էր հայտնվել Լիբանանի տարածքի մոտ 40%-
ը³⁷:

Հունիսի 21-ին իսրայելցիները զբաղեցին Բեյրութի օդանավակայանի հարավային հատվածը: 60 ժամ տևողությամբ անդադար մարտերից հետո, իսրայելյան ստորաբաժանումները կարողացան ետ շարժել սի-րիական զորքերը դեպի Դամասկոսի մարտուղի: Դրանից հետո կրակը կլկին դադարեց: Իսրայելը իր հերթին հաստատեց Բեյրութի ծովային և ցամաքային շրջափակում: Դրանով ավարտվեց պատերազմի երկրորդ փուլը, ովքեր հաջորդեց երրորդը՝ Բեյրութի պաշարումը, որի ընթացքում Իսրայելը պալատադուռն ԴԱԿ-ի մարտիկներից և սիրիական 25-րդ բրիգադի մնացորդներին լքել Բեյրութը:

Հունիսի 29-ին Բեզիմը հայտարարեց, որ այդուամենայնիվ հնարավորություն կտա Բեյրութում պաշարվածներին Կարմիր խաչի պաշտպանության մեղքո դուրս բերել և տեղափոխել Սիրիա³⁸:

Այդ նույն ժամանակ Բեյրութում պաշարված Արաֆաթը ամերիկյան կոնգրեսականների հետ հանդիպման ժամանակ հայտարարեց, որ պատրաստ է ընդունել ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի 242³⁹ բանաձևը, որի համաձայն Իսրայելը պետք է դուրս բերի իր զորքերը արաբական բռնազավթված տարածքներից:

Հունիսի կեսերին Հաբիբը սկսեց բանակցել լիբանանյան կառավարության հետ՝ նպատակադրվելով դուրս բերել ԴԱԿ-ի ստորաբաժանումները և սիրիական զորքերը Լիբանանից: Դա առաջին դեպքն էր, երբ լիբանանյան կառավարությունը պաշտպանում էր Իսրայելի և ԱՄՆ-ի դիրքորոշումը այդ հարցում⁴⁰: Իսրայելը հայտարարեց, որ ունենալով այնևնույն Բեյրութի բռնազավթման հնարավորությունը, նա միևնույն ժամանակ պատրաստ է բանակցել: Սակայն օգոստոսի 4-ին ի պատասխան պաղեստինյան հրետանակոծությանը, իսրայելյան զորքերը զբաղեցին հարավային Բեյրութի երկու բնակավայր և օդանավակայանի հյուսիսային հատվածը:

Շուտով ԴԱԿ-ի պատրաստակամությունը դուրս գալ Բեյրութից մտավ փակուղի, քանի որ պարզ դարձավ, որ արաբական երկրները պատրաստ չէին ընդունել պաղեստինցի մարտիկներին: Միայն այն բանից հետո, երբ Սաուդյան Արաբիան խոստացավ համապատասխան ֆինանսական օգնություն հատկացնել, արաբական ուղշ երկրներ իրենց համաձայնությունը տվեցին ընդունել ԴԱԿ-ի մարտիկներին⁴¹:

Ցանկանալով դուրսացնել ԴԱԿ-ի ինքնակամ հեռացումը Բեյրութից, 1982թ. օգոստոսի կեսին ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում Եգիպտոսը և Ֆյուանսիան առաջ քաշեցին բանաձև, որով կոնկրետ ճանաչվում էր պաղեստինցիների իրավունքը և, որը ներկայացնում էր մեծավորարևելյան կարգավորման ծրագիր՝ շատ ավելի ընդարձակ ձևով քան պահանջում էր բուն լիբանանյան խնդիրը: Ծրագիրն իր մեջ ներ էր առնում Իս-

յուայելի կողմից գրավված Արևմտյան ափի և Հազալի գոտու ասլուզա ճակատագիրը⁴²:

Վաշինգտոնը այդ բանաձևը համարեց չափազանց համարձակ: Եզիպտոս-Ֆրանսիական բանաձևի քննարկումը ընդհատվեց հուլիսի 30-ին, որպեսզի ԱՄՆ-ն հնարավորություն ունենար սատարել Իսպանիայի կողմից մտցված բանաձևը, համաձայն սրի Իսրայելից պահանջում էին վերացնել արևմտյան Բեյրութի շրջափակումը⁴³: Հաջորդ օրը իսրայելցիները վերսկսեցին արևմտյան Բեյրութ խմելու ջրի մատակարարումը, բայց խոչընդոտում էին մթերքի, վառելանյութի, էլեկտրաէներգիայի, դեղորայքի մատակարարմանը:

Չիսսնեով եզիպտոս-Ֆրանսիական բանաձևի ընդունմանը՝ Եզիպտոսի արտաքին գործերի նախարար Հասան Ալին ուղևորվեց Վաշինգտոն, որի նպատակն էր համոզել Ռեյգանի վարչակազմը դրական արձագանքել Եզիպտոսի և Ֆրանսիայի նախաձեռնությանը ՄԱԿ-ում: Ալին ակնարկեց նաև, որ եթե ՊԱԿ-ը համաձայնվի Եզիպտոսում տեղիսկայել իր ստորաբաժանումների մի մասը, որոնք պետք է դուրս բերվեն Բեյրութից, Եզիպտոսը կաշխատի համոզել ՊԱԿ-ին միանալ քեմփոկիդյան համաձայնագրերին⁴⁴:

Ամերիկյան վարչակազմը մերժեց Հասան Ալիի առաջարկը, որից հետո Մուբարաքը հայտարարեց, որ ստորաբաժանումների դուրս բերումը չի նպաստի ընդհանուր իրավիճակի բարելավմանը⁴⁵: 1982թ. օգոստոսի կեսին նախագահի դադարեցրեց Իսրայելի հետ բանակցությունները պաղեստինյան ինքնավարության վերաբերյալ քեմփոկիդյան համաձայնագրերի շրջանակում, հայտարարելով, որ նրանք կվերսկսվեն միայն այն բանից հետո, երբ իսրայելյան զորքերը դուրս կբերվեն Լիբանանից⁴⁶: Հետաքրքրաշարժ է այն հանգամանքը, որ իսրայելյան ագրեսիայի սկզբում Մուբարաքը առաջարկել էր Արաֆաին կառավարություն կազմել Կահիրեում: Հետագայում նա առաջարկեց ապաստան տալ 6 հազար պաղեստինյան մարտիկներին, այսմանով, որ նրանք Եզիպտոս մտնեն առանց սպառազինության⁴⁷: Որոշ ժամանակ անց Եզիպտոսի նախագահը հրաժարվեց իր առաջարկից, քանի որ Արաֆաթը չէր ցանկանում լքել Բեյրութը առանց զենքի: Այդուամենայնիվ, Եզիպտոսի նման դիրքորոշումը մեկ անգամ ևս նպաստում էր Կահիրեի և ՊԱԿ-ի միջև հարաբերությունների կանոնակարգմանը «Քեմփոկիդից» հետո:

Պատասխանատվություն զգալով Լիբանանի խառնալ բնակչության հետագա ճակատագրի համդեպ և ձգտելով կանխել Լիբանանի մայրաքաղաքի հետագա ավերումը՝ պաղեստինցիների ղեկավարությունը որոշում ընդունեց Լիբանանից իր զինված միավորումների և ՊԱԿ-ի նստավայրի դուրս բերման մասին⁴⁸:

ԱՄՆ-ից, Անգլիայից, Ֆրանսիայից և Իտալիայից Լիբանան ժամանած ծովային հետևակի հսկայության տակ սկսվեց պաշարվածների

դուրս բերումը, որն ավարտվեց սեպտեմբերի 1-ին⁴⁹։ Մոտ 8.485 պաղեստինյան մարտիկներ և սլոնիական 25-րդ բրիգադայի մնացորդները (2 հազար մարդ) տեղաբաշխվեցին Սիրիա, Ալժիր, Թունիս, Հարավային Եմեն, Մուդան, Իյաթ և Հորդանան⁵⁰։ Պաշարվածների գոյությունը հետո, սեպտեմբերի 1-ին Իսրայելյո պաշտոնապես հայտարարեց, որ «խաղաղություն Գալլիլեային» ռազմական գործողությունը ավարտված է։

Սեպտեմբերի սկզբին Լիբանանի նորընտիր նախագահ Բաշիր Ժմա-յելը բանակցություններ սկսեց Իսրայելում Բեզինի հետ, սակայն սեպտեմբերի 14-ին սպանվեց։ Բաշիրի սպանության հաջորդ օրը՝ սեպտեմբերի 15-ի գիշերը Շարունի հրամանով իսրայելյան բանակը մտավ արևմտյան Բեյրութ⁵¹։ Թեյ-Ավիվը հայտարարել էր, որ ձգտում էր կանխել քառսային իրավիճակը, որը կարող էր ծագել նախագահի սպանության հետևանքով, և որ հակառակ դուրս բերման մասին համաձայնագրի Բեյրութում շարունակում էին մնալ 2 հազար պաղեստինյան մարտիկներ, որոնք իրենց տրամադրության տակ ունեին ծանր հրետանի ունեին⁵²։ Արդյունքում ձևավորվեց մի իրավիճակ, երբ իսրայելյան բանակը հսկում էր ողջ արևմտյան Բեյլութը, բացառությամբ պաղեստինյան երկու ճամբարները՝ Սաբրան և Շատիլան⁵³։

1982թ. սեպտեմբերի վերջին, Սաբրայի և Շատիլայի դեպքերից անմիջապես հետո, Մուբարաքը ետ կանչեց Թեյ-Ավիվից Եգիպտոսի դեսպանին⁵⁴։ Նախագահը հայտարարել էր, որ չի հանդուրժի Իսրայելի կողմից արաբական երկրների իրավունքների այդ կարգի ոտնահարում։ Մուբարաքը նույնիսկ «սպառնաց» ԱՄՆ-ին հարաբերությունների վատթարացմամբ, եթե Վաշինգտոնը փորձեր իր դեսպանությունը տեղափոխել Թեյ-Ավիվից Երուսաղեմ, ինչը այդ օրերին քննարկման առիթ էր դարձել⁵⁵։

Եգիպտոսի արտաքին գործերի նախկին պետնախարար Բ.Ղալին գյում էր, որ Լիբանանում Իսրայելի կողմից կազմակերպված ջաբղը հիասթափեցրեց Եգիպտոսում Թեյ-Ավիվի հետ հարաբերությունների պահպանման կողմնակիցներին⁵⁶։

Փաստորեն Եգիպտոսը դե-ֆակտո սառեցրեց Իսրայելի հետ հարաբերությունները և առաջ քաշեց հետևյալ պահանջները, որոնց կատարումից հետո միայն Կահիրեն եմթադրում էր եգիպտա-իսրայելյան դիվանագիտական հարաբերությունների «վերականգնում»⁵⁷։

- իսրայելյան զորքերի անհապաղ դուրս բերումը հարավային Լիբանանից,

- Իսրայելի համաձայնությունը համապարփակ բանակցություններ սկսելու պաղեստինյան խնդրի կարգավորման նպատակով պաղեստինցիների մասնակցությամբ։

Մուրարաքը մեղադրեց իսրայելյան կառավարությանը նաև սլադես-տինցիների նկատմամբ ոչնչացման քաղաքականության անցկացման մեջ⁵⁴:

1982թ. սեպտեմբերի 29-ին իսրայելյան զորքերը դուրս բերվեցին Բեյ-րութից՝ քաղաքի վերահսկողությունը հանձնելով լիբանանյան բանակին և նոր ժամանած միջազգային խաղաղարար ստորաբաժանումներին:

1983թ. մայիսի 17-ին Իսրայելի և Լիբանանի միջև ստորագրվեց բազմակողմանի հարաբերությունների վերաբերյալ համաձայնագիր⁵⁵: Համաձայնագրով նախատեսվում էր Լիբանանի օդային, ջրային, ցամաքային տարածքի լիբանանա-իսրայելյան համատեղ հսկողության սահմանում⁵⁶: Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ Ա.Ժմայելը⁶¹ իր ստորագրությունը համաձայնագրի տակ չդրեց, հավանաբար վախենալով արժանանալ Եգիպտոսի նախկին նախագահ Անվար Սադատի ճակատագրին⁶²:

Ավելին՝ 1984թ. մարտի 5-ին Ա.Ժմայելը անձամբ չեղյալ հայտարարեց լիբանանա-իսրայելյան համաձայնագիրը: Ստորագրված համաձայնագիրը արաբական երկրներից հավանության արժանացրեց միայն Եգիպտոսը՝ ԱՄՆ-ի տնտեսական ճնշման տակ⁶³, Սիրիան զմահատեց այն, որպես «սպառնալիք սեփական անվտանգությանը»⁶⁴: Արաբական այսպես կոչված առաջադեմ երկրները բոլորտեցին համաձայնագիրը, իսկ պահպանողականները՝ Սաուդյան Աբաբիայի գլխավորությամբ ձեռնպահ մնացին⁶⁵:

Նպատակադրվելով խոչընդոտել Լիբանանում պաղեստինյան ռազմական ներկայության վերականգնմանը, Իսրայելը նպաստում էր սլադեստինա-շիական տարածայնությունների սրմանը՝ օգտագործելով այն թեզը, թե Լիբանանում գլխավոր վտանգը գալիս է ՊԱԿ-ի ներկայությու-նից, այլ ոչ թե իսրայելցիներից: 1985թ. մայիսին արևմտյան Բեյրութում զինված բախումներ սկսվեցին շիական «Ամալ» կազմակերպության և պաղեստինցիների միջև: Իրավիճակը փոքր ինչ շտկվեց միայն 1987թ. մայիսին, երբ սիրիական զորքերը մտան Արևմտյան Բեյրութ⁶⁶: Դրա հետ միասին 1987թ. մայիսին լիբանանյան խորհրդարանը չեղյալ հայտարարեց 1969թ. Կահիրեի համաձայնագիրը, որի հիման վրա օրինականացվել էր ՊԱԿ-ի ռազմաքաղաքական կառույցների տեղակայումը Լիբանանում⁶⁷: Իսրայելյան զորքերը շուրջ 18 տարի մնացին Թել-Ավիվի կողմից Լիբանանի հարավում ստեղծված «անվտանգության գոտում»: Իսրայելյան քաղաքական գործիչները ընդունեցին, որ «Խաղաղություն Գալիլեային» ռազմական գործողությունը չլուծեց ահաբեկչությունից ապահովման և անվտանգության պահպանման հարցը, թեպետև նվազեցրեց նրա սպառնալիքը Լիբանանի տարածքից: Այդ իրավիճակը պահպանվեց մինչև 2000թ. մայիսի 24-ը, երբ Էհուդ Բարաքի կառավարու-թյունը որոշեց դուրս բերել իր զորքերը Լիբանանից⁶⁸:

Կահիրեի դիրքորոշումը Լիբանանում իսրայելյան ագրեսիայի նկատմամբ ևս մեկ կարևորագույն քայլ⁶⁹ էր դեպի «արաբական ընտանիք» վերադարձի գործոնների շարքում: Այդ առումով չափազանց կարևոր և նպաստավոր դեր կատարեցին Իսրայելի հետ հարաբերությունների առկայությունը, որը իբրև ճնշման յուրահատուկ լծակ օգտագործվում էր եգիպտական ղեկավարության կողմից՝ որպես Թեղ-Ավիվի հետ հարաբերությունների խզման սպառնալիք:

Իսրայելյան ագրեսիայի զոհ դարձան շուրջ 70 հազար սպանվածներ, որոնցից մոտ 60 հազարը խաղաղ բնակիչներ էին⁷⁰: Պաղեստինյան 14 թաղամասեր ընդհանրապես ջնջվեցին հողի երեսից: Ինչ վերաբերում է իսրայելյան բանակին, ապա տարբեր տվյալների համաձայն այն կորցրել էր 500-2.000 զինվոր և սպա⁷¹:

Նգիպտոսի դիրքորոշումը «արաբ-իսրայելյան 5-րդ պատերազմի» նկատմամբ արաբական աշխարհում Կահիրեի քաղաքական դերի վերաբերվորման կարևորագույն գործոններից էր: Չնայած Իսրայելի հետ բազմակողմանի հարաբերությունների առկայությանը, Մուբարաքը կստորագրավ Նգիպտոսը ներկայացնել, որպես արաբական աշխարհի կարևոր մաս, ու կոչված է եական դերակատարություն ունենալ մերձավորարևելյան գործընթացներում:

GOR GEVORGYAN

THE ISRAELI AGGRESSION IN LEBANON IN 1982 AND THE POSITION OF EGYPT

In summer 1982 Israel invaded Lebanon for annihilating the militant and political structures of Palestinian Liberation Organization based in that country. Egypt being isolated in the Arab world because of the Egypt-Israel peace treaty signed in 1979, as a result of his effective position toward the aggression, could restore his previous political role in the Arab family. Cairo condemned the actions of Israel in Lebanon and the expansionistic policy of Tel-Aviv.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Լիբանանում պաղեստինյան ռազմաքաղաքական կառույցների տեղակայման համար որպես իրավաբանական հիմք էր համընդհանուր 1969թ. նոյեմբերի 3-ի Կահիրեում լիբանանյան բանակի հրամանատար՝ գեներալ Բուտտանիի և ՊԱԿ-ի նախագահ Յասեր Արաֆաթի միջև ստորագրված համաձայնագիրը: Մանրամասն տես՝ Հարությունյան Լ., Պաղեստինյան քաղաքական և ռազմական կառույցները Լիբանանում 1958-1975թթ., Մերձավոր Արևելք, Եր., 2000, էջ 83; Khalidi W., Conflict and Violence in Lebanon. Confrontation in the Middle East, Cambridge, 1979, p. 175-187.

2. Մահափորձը կազմակերպվել և իրագործվել էր ՊԱՀ-ից արոհված Արու Նիդալի գլխավորած խմբի կողմից: Մանրամասն տես՝ Копин В.С., Некоторые аспекты внешней политики стран Северной Африки, Страны Северной Африки, М., 1984, էջ 65; Pogany I., Arab League and Peacekeeping in the Lebanon, L., 1987, p. 142.
3. Эпштейн А.Д., Бесконечное противостояние, М., 2000, էջ 106.
4. Հովհաննիսյան Ն.Հ., Լիբանանյան ճգնաժամը և Լիբանանի հայ համայնքի դիրքորոշումը, Եր., 1982, էջ 74: Gabriel R.A., Operation Peace for Galilee: The Israeli-PLO in Lebanon, N.Y., 1984, p. 39.
5. Իսրայելյան հատուկ ծառայությունների տվյալների համաձայն Լիբանանում նախքան իսրայելյան հարձակումը զոհվում էին 10-12 հազար պաղեստինյան մարտիկներ: Մանրամասն տես՝ Мирский Г.И., Ливан в 80-е годы, М., 1987, էջ 11.
6. Համաձայն իտալական «Էուրոպեո» ամսագրին Իսրայելի պաշտպանության նախարար Արիել Շարոնը Լիբանանի վրա հարձակումը համաձայնեցրել էր ԱՄՆ-ի պետքարտուղարի և պաշտպանության նախարարի հետ: Մանրամասն տես՝ Дмитриев Е., Ближневосточный конфликт, Международный ежегодник: политика и экономика, М., 1983, էջ 215; Speigal S.L., The Other Arab-Israeli Conflict: Making American's Middle East Policy from Truman to Reagan, Chicago 1983, p. 291. Բացի այդ համաձայն ամերիկյան ռազմական մասնագետ Բ.Ջաուֆմանի Լիբանան ներխուժելու իսրայելյան ծրագրերի մասին ԱՄՆ-ի պետքարտուղարը տեղեկացել էր դեռ Եգիպտոսի նախագահ Անվար Սադատի հուղարկավորման ժամանակ (1981թ. հոկտեմբերի 6): Մանրամասն տես՝ Կարապետյան Ռ., Արաբական երկրների նոր և նորագույն պատմություն, Եր., 2003, էջ 226:
7. Новейшая история арабских стран Азии, М., 1988, էջ 139.
8. Арабский мир: три десятилетия независимого развития, М., 1990, էջ 306; Schlicht A., Libanon zwischen Burgerkrieg und Internationale Konflikt, Bonn 1986, S. 21.
9. Կարապետյան Ռ., նշվ. աշխ., էջ 228:
10. Ahdel H.J., Der Libanon Krieg und seine Vorgeschichte, Blätter für Documents und Internationalen Politik, N 10, Köln 1983, SS. 1313-1314.
11. Ангели Ф., Война без перемирия, Кишнев, 1985, էջ 81.
12. Rubinstein A.Z., The Soviet Union and the Peace Process Since Camp David, Soviet Foreign Policy in a Changing World, N.Y., 1986, p. 781.
13. Правда, М., 15.17.1982.
14. After Lebanon: The Israeli-Palestinian Connection, N.Y. 1983, p. 13.
15. The United Nations and the Question of Palestine, Dp.: 861-41360, November 1985, p. 30; СССР и ближневосточное урегулирование 1967-1988 (Документы и материалы), М., 1988, էջ 464.
16. Палестинская проблема, Док. ООН, международных организаций и конференций, М., 1984, էջ 112.
17. Նույն տեղում, էջ 157.
18. The Palestinians between Terrorism and Statehood, Brington 1996, p.243.

19. Валькова Л.В., С.Аравия: нефть, ислам, политика, էջ 157.
20. Зейналов М., Общеарабский народный конгресс: свершения и задачи, Азия и Африка сегодня, N 12, М., 1982., էջ 11.
21. Ден Кон-Шербок, Даур эль-Алами, Палестино-израильский конфликт: две точки зрения, М., 2002, էջ 256.
22. Նոյն տեղում:
23. Ковтунович О., Египет и Ливанская проблема, Восток и современность, М., 1983, N 4, էջ 4.
24. ТАСС БПИ N 203, 15.10.1982.
25. Krämer G., Ägypten unter Mubarak: identität und nationales Interesse, Baden-Baden 1986, S.168.
26. Ковтунович О., նշվ.աշխ., 5; Haskins J., Leaders of the Middle East, Wash., 1985, p. 136.
27. Абдулмаджидов Р.С., Основные тенденции внешней политики Египта в эпоху Хосни Мубарака 1981-2001гг., Арабские страны Западной Азии и Северной Африки, вып. 5, М., 2002, էջ 272.
28. Звягельская И.Д., Конфликтная политика США на Ближнем и Среднем Востоке, М., 1990, էջ 123.
29. «Ար-Раш», Շահիրե, 20.08.82, ТАСС Атлас, N 35, 27.08.1982.
30. «Ալ-Шираш», Շահիրе, 21.08.1982:
31. «Ալ-Шираш», Շահիրе, 27.08.1982:
32. Washington Reports on Middle East Affairs, U.S.-Egypt Relations Coolers, September, 6, 1982, p. 4.
33. Симонян П., Владимиров В., Арабская Республика Египет, Международный ежегодник: политика и экономика, М., 1983, էջ 236.
34. Князев А.Г., Египет 80-х годов, М., 1986, էջ 48.
35. The Egyptian Point of View on International Issues. Egyptian Moves in International Arena. Arab Republic of Egypt, Ministry of Information, Cairo, 1985, p. 7.
36. Evron Y., War and the Intervention in Lebanon: The Israeli-Syrian Deference Dialogue, Baltimore, 1987, p. 151.
37. Хрезат Мохаммед Ахмад, Ливано-израильские отношения, Автореферат, М., 1998, էջ 6.
38. Juliana S.P., The Reagan Administration and the Palestinian Question, Wash., 1984, p. 68.
39. 242 բանաձևը ընդունվել էր 1967թ. նոյեմբերի 22-ին: Բանաձևում արարական բռնազավթված տարածքների հարցում բացակայում էր կոնկրետությունը, ինչը Իսրայելին մանրելու հնարավորություն էր տալիս, որի հետևանքով էլ ՊԱԿ-ը հրաժարվեց այն ընդունել:
40. Эпштейн А.Д., նշվ.աշխ., էջ 109.
41. Павлов А., Ястребы над Ливаном, М., 1990, էջ 33; Vatikiotis R.J., Relations between Egypt and Israel 1977-1982, Arab and Regional Politics in the Middle East, L., 1984, p. 236.
42. Performance report: Egypt and the Palestinian Question 1945-1983, Ministry of Foreign Affairs, Cairo 1984, p.64.

43. Моджорян Л.А., Терроризм: правда и вымысел, М., 1983, էջ 158: TACC Атлас, N 33, М., 13.08.1982.
44. The Christian Science Monitor. Boston. 02.08.1982.
45. TACC Атлас, N 33, М., 13.08.1982.
46. Андреасян Р., Гашев Б., Сейранян Б., Египет: наследство Садата и политика Мубарака, Восток и современность, вып.2, М., 1983, էջ 42.
47. The Christian Science Monitor. London. 05.08.1982.
48. Հարությունյան Լ., Միջին և Իսրայելի գործերը լիբանանյան ճգնաժամում 1975-1990թթ. Արևելք, Եր., 2001, էջ 80:
49. Кальвокоресси П., Мировая политика после 1945г., т. 1, М., 2000, էջ 513; Стоклицкий С.Л., Ливан: тревоги и надежды, М., 1988, էջ 7.
50. Республика Ирак в системе международных отношений (80-е годы 20в. — начало 21в.), М., 2002, էջ 213; Киселев В.И., Палестинская проблема в международных отношениях: региональный аспект, М., 1988, էջ 184.
51. Тысовский Ю., Преступление без наказания, М., 1983, էջ 5.
52. Краткая еврейская энциклопедия, т. 3, Иерусалим, 1986, էջ 823.
53. Мухсин Мухаммед Салих, Палестинский вопрос: его история ее развитие до 2000 года, М., 2002, էջ 57.
54. Gamneer M., Egyptian-Israeli Relations, Middle East Contemporary Survcy. L., 1984, p. 186; Агарышев А., Ближний Восток: терроризм и его покровители, М., 1986, էջ 196; «Ալ-Աһրամ», Կահիրե, 21.09.1982. Հարկ է նշել, որ Եգիպտոսի դեսպանը Իսրայել վերադարձավ միայն 1986թ. եգիպտա-իսրայելյան մի շարք հակասությունների կարգավորումից հետո: Մանրամասն տես՝ Stein K.W., Continuity and Change in Egyptian-Israeli Relations 1973-1997, Israeli Affairs, vol. 3, N 3, Tel-Aviv, 1999, p. 309.
55. Егорин А.З., Египет нашего времени, М., 1998, էջ 252.
56. Green S., Egypt in Middle East Affairs, Washington Reports on Middle East Affairs, January, 14, 1985, p. 5.
57. Шмелева Т.А., Особенности политического и экономического развития АРЕ 1981-2001, Востоковедный сборник, вып. 3, М., 2002, էջ 198.
58. www.rian.ra/riam/index.com
59. Text of the Lebanese-Israeli Troop Withdrawal Agreement, Journal of Palestine Studies, Summer, 1983, vol. 12, N 4, p. 97.
60. Նույն տեղում:
61. Բ.Ժմայելի սպանությունից մեկ շաբաթ անց, Լիբանանի մախազահի պաշտոնը զբաղեցրեց նրա եղբայր Ամին Ժմայելը, որը հայտնի էր Միջին և Իսրայելի հետ իր ունեցած սերտ հարաբերություններով:
62. Валькова Л.В., Саудовская Аравия: нефть, ислам, политика, էջ 160.
63. Ежегодник, М., 1984, էջ 251. Հարկ է նշել, որ այդ տարի Եգիպտոսին ԱՄՆ-ի տրամադրած ֆինանսական օգնությունը հասել էր 2,59 մլրդ. դոլարի:
64. William Polk, The Arab World Today, Cambridge, 1991, p. 355.
65. Валькова Л.В., Саудовская Аравия и США: общность интересов и противоречия, Азия и Африка сегодня N 2, М., 1984., էջ 9.

66. Семеновых В., Ливанский кризис и Ближневосточный конфликт, М., 1986, էջ 34.
67. L'Orient – Le Jour, 22.05.1987. օգտագործված է ըստ՝ Семеновых В., նշվ.աշխ., էջ 35.
68. Эпштейн А.Д., նշվ.աշխ., էջ 114.
69. Առաջին քայլը դա Եզիպտոսի դիրքորոշումն էր իրաք-իրանյան պատերազմի նկատմամբ:
70. Медведко Л.И., Мины под оливами, М., 1984, էջ 151-152.
71. Медведко Л.И., Նշվ. աշխ., էջ 152: